Jornades d'Estudi del Moble

Les jornades es duen a terme el segon dimecres de cada mes i s'hi apleguen persones provinents de diferents àmbits, com ara historiadors, restauradors, col·leccionistes i antiquaris, amb la idea d'analitzar i catalogar una peça prèviament proposada. La diversitat de punts de vista, derivada de la diferent procedència dels assistents, opera a favor d'un debat enriquidor, que permet abordar de manera global i multidisciplinària la catalogació de la peça. En aquesta ocasió, la peça protagonista va ser una arquimesa del s. XVII.

Associació per a l'estudi del moble

[Fitxa 4]

Data: 14 setembre 2005.
Autor/s de la fitxa: Àngels Creus Tuebols.
Nom genèric: Civil - Domèstic.
Nom de l'objecte: Arquimesa.
Altres noms de l'objecte: *Escritorio. Stipo* (Itàlia). *Cabinet* (França). *Schreibtisch* (Alemanya).
Conjunt: No.
Estil: Barroc.
Datació: Segle XVII, segona meitat.
Datat: No.
Lloc de realització: Aragó, possiblement.
Autor/s – signat: No.
Qualitat: Bona.
Mides totals: 56 x 95,5 x 45.
Altres mides: Tapa 86,5 x 52.

Materials: Noguera com a fusta principal per a l'exterior i per a algunes parts interiors. Boix per a l'embotit. Fusta d'arbre blanc per a l'interior. Ferro forjat per als panys, claus, tiradors, frontisses, naies i nanses. Fusta per a l'escudet del pany. Cera per a l'acabat.

Sistema de construcció: Quatre posts emmetxades que formen l'estructura. Les dels costats amb tres cues amples centrals i dues a cada costat emmetxades amb la fonadura.
El darrere emmetxat amb cinc cues vistes amb els costats i clavat. Tapa abatent formada per un bastidor amb una post dins, amb dos muntants amples i dos travessers més estrets. Sostinguda per dues frontisses i amb pany per tancar. Calaixos interiors emmetxats amb dues cues d'oronella vistes entre frontal i costats i dues també vistes entre darrere i costats. Fonadura clavada amb claus. Les dues portes sostingudes per dues naies cadascuna.

Tècniques decoratives: Marqueteria de fustes embotides. Motllures. Talla treta de camp. Ratlles fetes amb burí. Encerat.
Elements representats: Estrella de vuit puntes i de quatre. Enflocadura. Filetejat. Sanefa de rombes. Sanefa d'escacs esbiaixada. Roleus, fulles, flors obertes i poncelles.
Inscripcions i marques: No.

Descripció: Buc prismàtic amb tapa frontal abatible i calaixos interiors.
El tauler és llis, sense decoració, amb una motllura que recorre les tres parts vistes. Els costats són també llisos amb una motllura estriada treta de camp al cantell vertical davanter i amb una nansa de ferro forjat, a cada banda, subjectada amb claus.
La tapa, per la part exterior, és igualment llisa amb un escudet de pany centrat a la part superior en forma d'escut i fet en fusta. La cara interior està totalment decorada amb marqueteria embotida en fusta de boix, dibuixa una sanefa de rombes i filet, i un gros cercle que inclou una gran estrella de vuit puntes amb una enflocadura interior. A cada costat del cercle, de manera simètrica, hi ha una composició feta amb la mateixa sanefa que forma roleus de fulles que centren una estrella de quatre puntes. Tot el dibuix queda emmarcat per un gran rectangle de sanefa de rombes. Al mig de la part superior, un pany.
L'interior presenta un registre de tres fileres, la primera amb tres calaixos de les mateixes mides, la segona amb dues portes que flanquegen dos calaixos petits i un de més gran a sota, la tercera amb un calaix central de les mateixes mides que el que el precedeix i un de petit a cada costat. Els calaixos i les dues portes estan emmarcats amb una motllura aprofundida i decorats profusament amb marqueteria embotida en fusta de boix en una composició també simètrica que dibuixa en filets unes formes circulars amb fulles, flors obertes i poncelles. Les flors obertes estan ratllades amb burí. En el registre inferior i en les dues portes, els filets parteixen d'una petita base i formen un ram com si sortissin d'un gerro. Els calaixos amb tirador d'anella al mig. Les portes amb un escudet de pany al costat interior. Els tempanells són vistos i estan decorats amb una sanefa d'escacs esbiaixada.
La part del darrere està deixada per no ser vista i s'observa clarament el pas de la destral. Clavada amb claus de forja.

Estat de conservació: Bo.
Restauracions: El calaix del mig de la primera filera de dalt, els travessers inferior i superior de la tapa, el pany i la motllura de damunt del tauler són posteriors.

Estudi: Aquesta peça la presenten les seves propietàries per verificar-ne l'època i l'estil.
El primer que comentem són els diferents noms amb què s'anomena el moble objecte d'estudi. Diem que el més indicat és el d'*arquimesa* i que es feia servir per guardar documents i papers de valor i, encara que eventualment la tapa també pogués servir de taula per escriure, no tenia aquest ús. La tapa abatent permetia tancar amb un únic pany tots els compartiments de l'interior. Esmentem els noms de *comptador* i *paperera*, que el reben els que no porten tapa al frontal i generalment són més rics en decoració. També anomenem els fets a Salamanca, que a finals del segle XIX varen rebre sense cap rigor històric el nom de *bargueño*. Un altre dels focus productors d'aquests mobles va ser el poble de Bargas, a la província de Toledo, del qual també podria derivar-se el nom, però no queda clar que sigui veritat i tampoc se n'ha trobat cap constància documental. Aquesta és la raó per la qual el nom *bargueño* és qüestionat i es prefereixi parlar d'*escritorio de Salamanca*. A la mateixa tipologia de moble pertany el nom d'*escritorio, stipo* a Itàlia, *cabinet* a França i *Schreibtisch* a Alemanya.
Diem que la tècnica d'elaboració i construcció és molt fina, com correspon als segles XVI i XVII, i que al segle XVIII es perd aquesta finor en la manera de construir. A finals del segle XVII, la reglamentació gremial dicta unes normes molt estrictes dels materials que pot fer servir cada artesà. Els ebenistes podien fer servir el banús, la caoba, l'ivori i el carei, i els entalladors tenien l'exclusivitat de la noguera i l'embotit d'os i fruiters. Més tard es feren noves divisions d'artesans i aparegueren els escriptoris, la qual cosa no vol dir que solament es dediquessin a fer aquest tipus de moble ni que en tots els llocs hi hagués aquesta especialització en ebenisteria. Comprovem que els calaixos pesen molt poc, es feien així, en fustes lleugeres d'arbres de ribera i amb poc gruix, per facilitar-ne el transport.
En el catàleg de l'exposició de l'any 1994 del Moble Català de la nostra biblioteca trobem un escriptori amb una distribució interior de calaixos i portes similar: respon a la tendència catalana de ritme trencat, però amb una ornamentació diferent, feta amb marqueteria de pinyolet.
A primera vista i amb la tapa tancada, per la seva austeritat i sobrietat, diríem que sembla fet a Castella, però per la decoració geomètrica amb poncelles també podríem apostar per un taller asturià, si bé ens decantem per dir que és de factura aragonesa, on es troben decoracions amb marqueteries embotides de boix i noguera amb ressons mudèjars de cercles i estrelles amb atapeïdes combinacions vegetals de rams amb forma de flors obertes i poncelles. La successió de gerros sense un eix central definit és característica de la manera de fer mudèjar, que té el seu últim origen en la decoració floral en pedra de Medina Azahara. La enflocadura central de la tapa també és típica de la decoració islàmica i mudèjar.
La decoració amb embotit de peces grans no es troba al segle XVI, sinó que es comença a veure a partir de la segona meitat del XVII. Aquesta peça té moltes similituds amb els escriptoris decorats amb os i, encara que el model típic no consti de les dues portes, segueix l'esquema que es fa servir en els escriptoris de marqueteria embotida del segle XVII amb tapa, fets a Aragó. En la visita a la Fira TEFAF de Maastrich en trobem un de molt similar, fet amb els mateixos materials i decorat, igualment, amb els cercles, les flors obertes i les poncelles, catalogat com a espanyol, però sense determinar el lloc concret de procedència.
Observem que el calaix del mig de la primera filera té una decoració més barroera. Quan el traiem, veiem que l'interior està fet amb fusta vella però polida, de manera que queden a la vista les galeries produïdes pels xilòfags i no solament els forats, tal com seria correcte. Per tant, diem que tot el calaix és posterior.
Les nanses dels costats estan decorades amb fulles d'acant i els suports amb quatre lobulats. De tot tombant no s'hi aprecien marques, tret de les pròpies del fregament, la qual cosa ens fa entendre que són les originals. Les nanses testimonien el caràcter transportable del moble.
Els escuts dels panys de les portes interiors són diferents entre ells però d'època.
Sota el pany de la tapa abatent s'aprecien marques, fet que ens indica que portava un altre tipus de pany; l'escudet del pany és de fusta i tampoc no hauria de ser-ho, ja que solien ser de ferro forjat.
A la cara interior de la tapa trobem uns set o vuit forats com plens amb metxes, i sembla com si fossin per aguantar el bastidor de la tapa.
Els travessers o motllures inferior i superior de la tapa són posteriors, segurament no les portava en origen; la motllura de tot tombant del tauler també ho és, però potser en portava una altra. Finalment concloem que pel tipus de construcció i pels materials emprats, pertany a la segona meitat del segle XVII, i que pel conjunt dels elements decoratius representats, molt possiblement sigui fet a Aragó.

Localitzacions anteriors: Catalunya. Mercat antiquari.
Localització actual: Tarragona. Col·lecció particular.

Bibliografia: Luis Monreal y Tejada 1999, *Diccionario de términos de arte*. Casto Castellanos, Planeta-Agostini, *El mundo de las antiguedades, El mueble del siglo XVII*, España. José Pérez Hervás 1916, *Historia del Renacimiento*. Catálogo 1990, *Mueble español, estrado y dormitorio*, Catàleg 1994, VV.AA., *Moble català*. Planeta de Agostini, *Gran galería del mueble antiguo*. Mª Paz Aguiló, *El mueble en España, siglos XVI-XVII*. Mª Paz Aguiló, *El mueble clásico español*. Luis Feduchi, *Historia del mueble*. Josep Mainar, *Diccionari dels oficis del moble i de l'interiorisme*.

Peces similars: Fira TEFAF de Maastrich 2006.
Fotografies i documents adjunts: Arxiu de l'Associació, CD fotos J X i fotos Maastrich.